

gorgona: idealna, trajno aktualna projekcija

MARIJA GATTIN

Gorgona / Protokol dostavljanja misli
MSU, Zagreb, 2002.

► Je li dizajn i prijelom knjige (*armanda, geisler*) u funkciji prepoznavanja i osnaživanja duha *Gorgone* ili doprinosi dodatnoj (pozitivnoj) mistifikaciji djelovanja grupe, tako da bilo kakav reprezentativniji, dojmljiviji dizajn mora ustuknuti pred *Gorgoninim* licem, da ne kvari njenu ideju? Ili svojom rezerviranom, odmjerenom jednostavnošću i pomalo hladnom neutralnošću (u tvrdoj, mat-sivoj plastificiranoj kutiji nalaze se dva crna sveska, zatvorenog formata 14,5x19,5 cm), nastoji zadržati rubnu, neutralnu poziciju u kojoj nema nametanja ideji, programu i djelovanju grupe, kao svojevrsan čin dizajnerskog poštovanja i uvažavanja? Ostaviti pitanja otvorena (u *Gorgoninu* duhu), neka svatko sam na njih nade odgovor.

U svesku mekih bijelih korica, u mat-crnom ovitku s klapnama smješteni su tekstovi Marije Gattin *Protokol dostavljanja misli*,

Nene Dimitrijević (iz 1977.) i Jerka Dene-grija (iz 1986.), biografije, djelatnost grupe, bibliografija i tekstualne upute za iznimno opsežan fotografski i reproducirani dokumentacijski materijal o svim oblicima djelovanja i aktivnosti grupe iz drugog sveska (koji je tvrdo ukoričen u crno platno).

Prva misao koja se nameće već nakon letimična prelistavanja knjige o djelovanju i značenju umjetničke grupe *Gorgona* u našem umjetničkom prostoru šezdesetih, sedamdesetih i *postgorgonaških* osamdesetih i devedesetih godinama prošlog stoljeća jest nesporna i začudno snažna originalnost ideja i djelovanja grupe, u povijesnom vremenu u kojem je njezina djelatnost bila utišana, introvertna i okrenuta malom krugu ljudi (nekad) ili doživljena kao jedan prošli i završen umjetnički fenomen o kojem se ipak već dovoljno zna (danas). Dovoljno je reći da se najintenzivnije djelovanje grupe odvijalo između 1959. i 1966. godine u Zagrebu, a njeni članovi bili su slikari Marijan Jevšovar, Julije Knifer, Đuro Seder i Josip Vaništa, kipar Ivan Kožarić, arhitekt Miljenko Horvat te povjesničari umjetnosti Dimitrije Bašičević, Matko Meštrović i Radoslav Putar. Ostalo je, rekli bismo, povijest. Jer, *Gorgona* je, s druge strane, dobila i poprimila elemente mita: djelovanje njenih članova, istupi, način komuniciranja među članovima kao i način komuniciranja s vanjskim svijetom uvijek je bio obojen nečim tajanstvenim, pomalo mističnim, samozatajnim (utjecaj Josipa Vanište!), što ćemo svesti na činjenicu da se *Gorgona* uvijek zalagala za poticanje spiritualne dimenzije umjetnosti.

No, činjenica je da se djelovanje *Gorgone* ne može svesti na jednu kategoriju; i u "Nacrtu jednog objašnjenja" Josip Vaništa 1961. zapisuje kako je "potrebno odmah reći da je *Gorgona* svojom ne-ophodnošću davni početak određen da bude bez razvoja i cilja. Veoma ograničena na početak koji traje, nedefinirana i neodrediva ...". U "13 uputa za čitanje Nacrta" Vaništa sažima bitne odrednice djelovanja i mišljenja grupe koje se i u suvremenom trenutku raznovrsnih iskustava na području umjetnosti mogu

uklopiti u recentni tijek umjetničke prakse ("Gorgona je za apsolutnu prolaznost u umjetnosti. *Gorgona* ne traži djelo ni rezultat u umjetnosti. Njena misao, ozbiljna i oskudna, uzmiče pred ukorijenjenim navikama življenja. Njena je sumnjičavost postojana spram pretjerano velike jasnoće. Iz svijeta ograničenog na humano ona ne bježi. Ona bježi od sebe. Ona vrednuje po situaciji. Ona je proturječna. *Gorgona* se definira kao zbir svojih mogućih tumačenja.").

I autorica teksta u knjizi, Marija Gattin, ističe kako su riječi "Gorgona, gorgonaško, gorgonsko" poprimile određeno značenje unutar vokabulara umjetničke kritike na ovom prostoru te kako se i danas njihova aktivnost interpretira kao nešto "izdvojeno, mentalno, neprodukcijsko". Čini se da je duh Gorgone neuhvatljiv i nakon objavljivanja ove knjige, i da nije svodiv na jednoznačne terminološko-teorijske odrednice, što je odlično i inteligentno shvatila Marija Gattin, strukturirajući svoj tekst u obliku eseja, intoniranog mjestimično poput intimističkog zapisa, u kojem neskriveno pokazuje osobni afinitet spram djelovanja *Gorgone*. Jer, s današnje pozicije vrednovanja svih ranijih umjetničkih fenomena, okupljanja i djelovanja, autoricu očito fascinira (a i mene) ta prividna neobjašnjivost *Gorgone* i nemogućnost svodenja na jednu tezu ili jedan model/modalitet umjetničkog mišljenja, djelovanja i ponašanja. Kao grupa sastavljena od snažnih umjetničkih i intelektualnih osobnosti, *Gorgona* nas upravo u današnjem umjetničkom trenutku oduševljava time što nije težila "stvaranju nečega što bi bilo veće od umjetnosti same", iako je istovremeno u svojem djelovanju iskazivala dovoljno romantičarskog, mitskog i nostalgičnog.

Ne vidim potrebe za raspravom je li se knjiga o *Gorgoni* pojavila prekasno, jer kako stvari stoje možemo biti sretni što je uopće pred nama. Naime, vjerovali ili ne, kontinuitet *Gorgonina* duha postoji do danas i može se osjetiti u mnogim dimenzijama djelovanja njenih živućih članova (Vaništa, Kožarić). Ne vidim također potrebu za grčevitim elaboriranjem jesu li i u kojoj mjeri članovi -

slikari (Knifer, Seder, Jevšovar, Vaništa) u svojem djelovanju u zadnjih dvadesetak godina iznevjerili *Gorgonin* duh, jer smatraju da je sve što rade u kontinuitetu imanentno duhu *Gorgone*; drugim riječima, vjerni su joj svaki na svoj način, iako formalno (osim Vaništinih povremenih pismeno-teorijsko-programatskih podsjećanja u osamdesetim i devedesetim godinama prošlog stoljeća) grupa već dugo ne postoji. Uostalom, možda je baš pojava trodimenzionalne knjige o *Gorgoni* (dakle, opipljiva predmeta) najviše iznevjerila duh *Gorgone*: ako je *Gorgona* nešto što izmiče svakoj klasifikaciji i nije svodiva na Nešto, ali ni na Ništa, jer ona je Sve (a jednako je tako i teško uhvatljiva i opipljiva doslovno i metaforički!), i ako shvatimo i prihvatimo da niti izlaženjem jedanaest brojeva antičasopisa "Gorgona" (1961. - 66.), gorgonskom uporabom pošte (najava mnogo kasnijeg *mail-arta!*) i drugim sredstvima pisane komunikacije i dokumentacije njenih članova, *Gorgonin* duh nije bio ukroćen i uhvaćen, jasno je da to nije uspjelo ni ovom knjigom. No, to nije nedostatak. Jer, kroz *Gorgonu* još živi duh dadaizma: "Tekovina dadaističke nivelacije sfere umjetnosti i svakodnevnog života jest i dokidanje imperativa produkcije finalnog djela, a to uzrokuje priznavanje umjetničkog statusa svim procesualnim, efemernim, trošnim kreativnim tvorevinama" (N. Dimitrijević). Čini mi se da vidim Vaništu kako se tajanstveno, lagano smješka toj činjenici (što znači da je uspio u namjeri i da *Gorgona* još traje), ali i Mariju Gattin koja je s obzirom na korišteni diskurs i intonaciju svojeg teksta (ritualni ples oko *Gorgone*; blizu, ali ipak daleko!) shvatila u čemu je stvar (*kvaka 22*) s idejama koje je odašiljala i odaslala *Gorgona*. I kao što se Jerko Denegri u svojem tekstu *Gorgona i poslije* (1986) simpatično zapleo u *Gorgoninu* "frizuru" od silne želje i volje da objasni bit njezina djelovanja, tako je kao jedini drugi mogući pristup *Gorgoni* hladni, analitički, do perfekcionizma dotjeran (u teorijskom elaboriranju) tekst Nene Dimitrijević *Gorgona - umjetnost kao način postojanja* (1977.) dostojan kontrapunkt Va-

ništinu intelektualnom, pomalo hladnom perfekcionizmu i intelektualnoj, građanskoj distanci. Ali, kako je kod Vanište sve u tauologiji i prividu te izmicanju svodenja premisa na zaključke, to je zapravo fino prikriveni signal kako je prva i zadnja namjera i djelatnost članova *Gorgone* bila proces traženja intelektualne, duhove i umjetničke slobode, ostvarivanje koje je samo sebi svrhom (u pozitivnom smislu).

Najveća vrijednost ove knjige jest u mogućnosti upoznavanja nadolazećih generacija umjetnika i teoretičara umjetnosti s iznimno živom i briljantno osmišljenom idejom promišljanja umjetnosti, s dokumentacijskim materijalom koji dokazuje da je *Gorgona* anticipirala mnoge postupke i modele umjetničkog ostvarivanja prije europskih umjetnika toga razdoblja: od buduće problematike konceptualne umjetnosti, u isticanju konceptualnosti djela nad artizmom, korištenja neumjetničkih materijala i sredstava komunikacije (tisak, govor, pošta) ili "razmišljanja o funkciji individualne mitologije u mehanizmu povijesti umjetnosti" (N. Dimitrijević). I najvažnije - *Gorgona* nikada nije militantno nametala svoju istinu i viđenje umjetnosti kao jedinu moguću istinu, odnosno novu umjetničku dogmu.

→ Iva Körbler

pozornica pamćenja

MARIJAN MOLNAR
Akcije i ambijenti
Naklada MD, Zagreb, 2002.

► Premda se po dosadašnjoj recepciji knjige *Akcije i ambijenti* Marijana Molnara, ne čini da je likovna i čitateljska publika pokazala znakove iznenađenja, iznenađenje knjige u ovom slučaju ponajprije je ona sama. Razlog tome je njezin najopširniji dio od stotinjak stranica na kojima sam autor opisuje, objašnjava i tumači svoje radove, čemu su potom pridruženi eseji Marine Gržinić, Marijana Špoljara te u dodatku Ane Dević. Što je uzrok novoj orijentaciji autora poznatog po svojoj hermetičnosti? U svojoj prvoj knjizi neuobičajenom lakoćom ju je zamijenio vrlo komunikativnim razotkrivanjem motiva, epizoda i potankih deskripcija svojih radova. Ovdje su uključeni, treba reći, ne tek akcije i ambijenti, kako bi se neoprezno moglo zaključiti ravajući se samim nazivom knjige, i *performancei*, videoradovi, fotoispisi i grafikoni te *web* stra-